

Владан Петров
Правни факултет Универзитета у Београду

КОЈИМ ПУТЕМ ПОСЛЕ УНУТРАШЊЕГ ДИЈАЛОГА О КИМ?

Сажетак

Полазећи од својих ставова изречених на почетку унутрашњег дијалога о КиМ, аутор анализира три кључна питања. Прво, каква је потенцијална улога уставноправне науке данас у решавању косметског питања. Друго, какав је актуелни однос права и политике у решавању косметског питања. Треће, који су уставноправни и други сценарији за решавање косметског питања. Он закључује да Србија не може и не сме да се одрекне права на КиМ, јер се тиме одриче од себе и сопственог идентитета, али и од оног правог европског идентитета, садржаног у великим документима од Декларације права човека и грађанина до Универзалне декларације права човека УН од 1948.

Кључне речи: *унутрашњи дијалог о КиМ, уставноправна наука, уставноправни и други правни сценарији, уставни и политички идентитет, природно право*

УВОД

Унутрашњи дијалог о Ким отпочео је ауторским текстом председника Републике Александра Вучића у једном дневном листу.¹ Дан касније, изнео сам неколико својих непосредних запажања у вези са овим питањем.² У најкраћем, та запажња би

1) Александар Вучић, Зашто нам је потребан унутрашњи дијалог о Косову?, Internet, <https://www.blic.rs/vesti/politika/ekskluzivno-autorski-tekst-predsednika-aleksandra-vucica-za-blic-zasto-nam-je/v7xgl6q>, 29/03/2018.

2) Владан Петров, Црвена линија је Косово и Метохија у Србији, Internet, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?уууу=2017&mm=07&dd=26&nav_category=640&nav_id=1286674, 26/03/2018.

се састојала у следећем. Прво, КиМ мора уставноправно остати део Србије. О свему осталом, односно о „различитим облицима политичког заједништва“ се може преговарати са косовским Албанцима. Друго, КиМ може престати да буде део Србије једино вољом грађана Србије недвосмислено исказаном на референдуму. Треће, наговестио сам идеју о једној максималистичкој дефиницији „суштинске аутономије“ за КиМ, која би била уставноправни уникум. Четврто, унутрашњи дијалог о КиМ нисам схватио као прилику или изговор (како су касније противници дијалога истicali) да се коначно реши (читај: преда) КиМ, већ као демократски механизам да се наше стратешко и идентитетско питање решава у процесу који ће трајати, у ком ће држава Србија бити одлучна да не пристане на оно на шта се пристати не може – одрицање од дела своје територије и одустајање од сопственог уставног, политичког и културног идентитета. Пето, јака и стабилна Србија у том процесу има много веће шансе од једне квази-државе да заштити своје интересе и интересе својих грађана. Шесто, унутрашњи дијалог треба да усредреди интелектуалну и државотворну енергију српског народа и свих њених грађана. Седмо, кад се оконча унутрашњи дијалог, треба пажљиво и без претеране журбе (што не значи и с непотребним одуговлачењем), анализирати добијени материјал и евентуално формирати комисију састављену од највиших државних званичника и угледних људи – универзитетских професора, академика, представника научних института, искусних, каријерних дипломата итд. на чијем челу би био председник Републике и изградити „платформу“ за даље преговоре.

Кад више од шест месеци касније, посматрам те своје ставове, углавном, остајем при њима. Неке од њих су унутрашњи дијалог и други догађаји у вези са КиМ само учврстили. Моја наизглед ригидна, и раније често понављана, реченица о КиМ као саставном делу Србије, имала је прилику да се развије у неколико уставноправних сценарија. О томе сам говорио на почетку институционалног дела унутрашњег дијалога, на Првом округлом столу.³

ПОЛИТИКА И УЛОГА (УСТАВНО)ПРАВНЕ НАУКЕ

Унутрашњи дијалог, поготово када је ушао у свој другу, институционалну фазу, крајем октобра 2017. године, поново је отворио питање улоге правне и друштвене науке у креирању, вођењу

3) Први округли сто на ком су учествовали професори права и којим је отпочела институционална фаза унутрашњег дијалога о Косову и Метохији, Палата Србије 31. октобар 2017. године.

и легитимизовању стратешке политике државе. Другим речима, поставило се питање употребе и злоупотребе друштвене науке у политичке сврхе. Укратко, ево како видим однос између правне науке којом се ја бавим и политике.

Уставноправна наука може бити од помоћи политици само на два начина, односно у две ситуације. Прва је кад постоји јасан политички концепт коме треба дати уставноправно обличје, односно уставноправну дефиницију. На пример, концепт је државна заједница коју чине једна држава и један ентитет *sui generis*. Има ли уставноправна наука припремљен одговор или га бар може пронаћи? У тој ситуацији, уставноправна наука обезбеђује нормативну апаратуру за остварење унапред договореног или дефинисаног политичког концепта. Она није „оруђе у рукама“ политике, како би се то могло учинити. Она је моћ без које пројектовани политички концепт не може да заживи. Могло би се рећи да су у тој ситуацији политика и наука, савременим политичким речником казано, „партнери“ у односу у ком се тачно зна ко има какву улогу.

Друга ситуација настаје кад уставноправна наука делује *post festum*, да објасни, оправда или критички анализира остварени политички концепт. То се чешће дешава. На пример, прва савремена федерација, САД, настала је као, за то доба, уникатан политички концепт, заснован на компромису великих и малих држава чланица, а не као теоријска творевина „очева оснивача“. Да је то нов облик државног уређења постало је белодано тек накнадним интерпретацијама уставноправне науке и протоком времена. Да наведем један нама блиски пример. Дејтонски устав, односно државно уређење БиХ које је на њему засновано, настало је, неспорно, без икаквог, чак и узгредног утицаја уставноправне науке. Има оних, премда их је данас мало, који сматрају да се уставноправна наука таквим уређењем и не треба бавити. Речју, она анализом таквог уређења губи карактер науке. Протоком времена, преовладало је становиште да је неопходно, крећући се у врло флексибилном уставноправном оквиру, бавити се и природом оваквог уређења. Уставноправна наука не сме да ћути. Она мора покушати да га дефинише, сврста у одређени род или одређену врсту, легитимизује гастарим модификованим или сасвим новим, уставноправним мерилима или га истим тим мерилима делегитимизује.

За обе наведене ситуације, у којима је улога уставноправне науке различита по моменту деловања, али подједнако неопходна и корисна, потребно је да су остварене две претпоставке. Прва је одређени проток времена. Друга је каква-таква одређеност концеп-

та, који уставноправна наука има или да операционализује или да (де)легитимизује. Недовољан проток времена и недовољна одређеност или непостојање политичког концепта, обесмишљавају сваки добронамерни покушај посленика науке.

Кад је реч о косметском питању, уставноправна наука нема никакве параметре који би одредили начин њеног деловања, односно улогу коју треба да оствари. То је најбоље изражено у фрази која је више пута истицана на почетку унутрашњег дијалога – „пред нама је бели папир“. Деловало је врло подстицајно. Учинило се да су први пут политичари препустили „штафету“ правницима и другим мислећим људима, као и познаваоцима различитих слојева косметског питања, да у дијалогу понуде, односно пронађу решење или бар дају смернице за његово решавање. Ако се, међутим, пажљивије погледа, на тај начин сене може остварити ниједна од две горе описане улоге уставноправне науке. Може ли уставноправна наука, и друштвена наука у целини, да има неку трећу улогу? Може ли да предвиђа или, још тачније, нагађа, претпоставља, чак и одређује правац и смер политичког деловања?

ПОЛИТИКА, ПРАВО И КОСМЕТСКО ПИТАЊЕ

Имајући на уму ова питања још на самом почетку институционалне фазе дијалога, она ме нису спречила да га отворено подржим, узмем учешће, чак и охрабрим друге колеге, уставне правнике да кажу шта мисле. Моја недоследност у погледу тога који је је од изложених сценарија, условно речено, најбољи за Србију није последица рационалног колебања и морално-интелектуалне „превртљивости“, нити удаљавања од полазних поставки које сам изрекао на почетку унутрашњег дијалога. Она је последица мог прилично чврстог уверења да нема апсолутно најбољег сценарија за Србију, него само оног који је најмање лош, али који свакако мора бити утемељен на праву.

Кад је о праву реч, сваком објективном посматрачу је јасно да право на КиМ (Косову и Метохији) не постоји. Не постоји позитивно право Републике Србије, јер је, добрим делом, суспендовано још крајем осамдесетих година прошлог века да би процес био настављен јуна 1999, и практично окончан потписивањем бриселских споразума. Не постоји, међутим, ни позитивно право квази-државе Косово, јер то право није само антипод правде, већ „антиправо“ у пуном значењу те речи.⁴

4) Последњи догађај, хапшење Марка Ђурића, директора Канцеларије за КиМ и употреба силе према ненаоружаним грађанима северне Косовске Митровице од стране специјал-

Ипак, ако не постоји право на Косову и Метохији, постоји право на Косово и Метохију. Оно је суверено право Србије не само засновано на Уставу и Резолуцији 1244 СБ УН, већ на правном, политичком и културном идентитету Србије и цивилизоване Европе. Ако тај идентитет чине владавина права, заштита територијалног интегритета, поштовање људских права као универзалних вредности, подела власти, независност судства, а ништа од тих начела и вредности квази-држава Косово нити може нити хоће да оствари, него их крши на један антицивилизацијски начин, онда Србија не сме да се одрекне свог сувереног права заснованог не само на уставном и међународном позитивном праву, већ и на природном праву.

Отуда, сматрам целисходним непрестано промишљати све могуће правне сценарије, тачније, све оне које ни модерну Србију ни Европу, ту „стару даму“, неће сасвим лишити достојанства коју неумитно губе у хладним ходницима бриселске бирократије подређене интересима америчке „демократије“. Носиоце власти у привременим институцијама такозване државе Косово не треба ни спомињати. Они очигледно своју „релевантност“ заснивају на провокацијама, опструкцијама дијалога и повременом испољавању огољене силе.

УСТАВНОПРАВНИ И ДРУГИ ПРАВНИ СЦЕНАРИЈИ ЗА РЕШАВАЊЕ (РЕШЕЊЕ) КОСМЕТСКОГ ПИТАЊА

Изгледа да би се могло говорити о пет различитих сценарија за решавање (решење) косметског питања. Нису, међутим, сви уставноправни сценарији, јер неки од њих почивају на становишту да треба признати независност Косова. Који од тих сценарија би се могао сматрати реалним и остваривим, тешко је рећи са већом сигурношћу. Сигурно је да су први, који у основи подразумева задржавање *statusa quo*, и последњи, који би значио референдумско изјашњавање грађана Србије у корист косовске независности, на супротним половима. Стога би „платформу“ за косметско питање Србија требало тражити између та два пола.

Први сценарио је задржавање уставноправног *statusa quo* у строгом смислу те речи. Присталице овог сценарија сматрају да „решавање статуса наше јужне покрајине на праведан, прихватљив

них полицијских снага такозване државе Косово, приликом одржавања једног од бројних округлих столова у оквиру унутрашњег дијалога, 26. марта 2018. године, најбоља је потврда горе наведеног.

и дугорочно одржив начин у овом тренутку није могуће“.⁵ Оне, међутим, верују да ће на дужи рок наступити повољније околности за Србију да реши косметско питање у свом интересу. „И поред свега, ствари се могу и морају мењати на боље, посебно ако их посматрамо на дужи рок, што бисмо морали чинити. Јевреји су, примера ради, преко две хиљаде година стрпљиво чекали да поново буду своји на своме, а ми изгледа не можемо ни двадесет година. Време полако, али сигурно почиње да ради за нас. Односи на глобалном плану за двадесетак година ће се значајно променити. Моћ, суровост и безобзирност једнополарног света су иза нас. Вишеполарност незауостављиво јача. Сепаратистичке активности у свету све су израженије, што не иде на руку даљим признањима такозване независности Косова. У исто време, Албанци масовно одлазе с Косова и Метохије, што због сиромаштва и незапослености, што због неиспуњених очекивања и последица употребе осиромашеног уранијума током злочиначког НАТО бомбардовања наше земље 1999. године. Због свега тога, излаз је у даљем балансирању, куповини времена и чекању бољих дана, који ће сигурно доћи. Друкчије поступање било би погрешно, непродуктивно и погубно за Србе на Косову и Метохији, а временом и за српски народ у целини.“⁶ На спољно-политичком и дипломатском плану, то подразумева непрекидну активност надлежних државних органа Републике Србије, која се, између осталог, огледа и у покушају да се заустави процес даљег признавања Косова као независне државе, али и да се оживи процес у супротном смеру – да државе које су признале независност, повуку своје признање.⁷ Овај пут свакако подразумева и пажљиво праћење увелико видљивих геополитичких промена које су озбиљно довеле у питање вишедеценијску (од краја осамдесетих година прошлог века) униполарност света и мудро, државотворно позиционирање Србије у том новом односу снага.

5) Živko Kulić, „Izlaganje na javnoj raspravi posvećenoj unutrašnjem dijalogu o Kosovu i Metohiji“, *NBP*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, br. 2/2017, стр. 107.

6) Živko Kulić, „Izlaganje na javnoj raspravi posvećenoj unutrašnjem dijalogu o Kosovu i Metohiji, нав. дело, стр. 109.

7) Крајем прошле и почетком ове године, признање независности Косова повукле су три државе: Суринам, Гвинеја Бисао и Бурунди, а потписују се иницијативе са тим циљем и у државама ЕУ (Чешка, Црна Гора). Вид. нпр. <https://rs.sputniknews.com/politika/20171031113261958-KOSOVO-POVLACENJE-PRIZNANJA-SRBIJA-SURINAM/>, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/3041790/dacic-burundi-povukao-priznanje-kosova.html>, <https://rs-lat.sputniknews.com/evropa/20180215114569904-cesi-kosovo-priznanje-povlacenje/>, <https://www.blic.rs/vesti/politika/u-crnoj-gori-pokrece-se-inicijativa-o-povlacenju-priznanja-kosova/985sdwb>, Internet, 26/03/2018.

На уставноправном нивоу, ово становиште практично искључује сваку промену Устава од 2006. То иде дотле да се и промене које се не односе на преамбулу и територијалну организацију државе оцењују као непотребне, потенцијално опасне или као део већег уставног „пакета“ чији је циљ одустајање од суверености над територијом КиМ. Начелно, не могу се сложити са овако крутим ставом. Добро осмишљене и квалитетно спроведене парцијалне измене Устава, уз поштовање уставног континуитета, предуслов су за његово делотворно трајање. С друге стране, тачно је да свака добра промена Устава тражи релативно стабилан политички амбијент. Политичка стабилност у Србији, нажалост, још увек је врло рањива. Она је, у великој мери, зависна од притисака споља, оних који долазе са Запада. Ти притисци да Србија „нормализује односе“ са делом своје територије путем правно обавезујућег споразума, о ком говоре бриселски „посредници“ у дијалогу Београда и Приштине, неће се смањивати још неко време. Напротив, они ће јачати у наредном периоду, све док Србија не пристане на „компромис“ у ком ће се коначно одрећи КиМ, можда једино не дајући формалну изјаву о признању независности квази-државе Косово. Стога, неће Србија у таквим условима лако променити Устав, а нешто ми говори да са тим, док су околности још увек овакве, не треба ни да жури.

Други сценарио се, у извесном погледу, ослања на први. Он би се састојао у покушају да се донесе закон о суштинској аутономији КиМ по поступку за промену Устава. Израз „суштинска аутономија“, званично први пут споменут у Резолуцији 1244 СБ УН, нико никада није ни покушао да дефинише. Могло би се поћи од претпоставке да је та „суштинска самосталност“ изнад територијалне аутономије и самосталности федералне јединице, да је то државност која није довршена.

Теза о суштинској аутономији као недовршеној државности не би се, међутим, могла реализовати обичним доношењем „уставног закона“. За то би било неопходно извршити темељну ревизију Устава, што је већ трећи сценарио. Суштинска аутономија КиМ не би била облик територијалне децентрализације унитарне државе Србије (члан 12. УРС-а), нити би могло опстати решење о две аутономне покрајине (члан 182. УРС-а). Темељна уставна ревизија могла би довести у питање унитарни карактер државног уређења Србије. Покушало би се са стварањем сложене заједнице два ентитета – једне државе и једне недовршене државе. Недовршена држава не би имала пуни међународноправни субјективитет ни своје оружане снаге. Та нова заједница подразумевала би те-

мељну ревизију Устава Србије, али и Устава Косова. Она би значила правно дефинисање и имплементирање бриселских споразума, односно њихово „поустављење“. У сваком случају, то би била заједница по свему особена, заједница коју би направила политика – и то „висока“, далеко „виша“ од оне у Београду и Приштини – а уставноправна наука би имала задатак да је тек накнадно дефинише и објасни.

Овај сценарио изгледа да није привукао већу пажњу ни уставних правника ни носилаца политичке власти у Србији. Ови први изгледа да нису спремни да се одрекну једног позитивистичког, крајње догматског приступа проблему или се бар тако чини на основу усмених излагања већине професора права на Првом округлом столу. Једино је професор Слободан Орловић покушао да скицира контуре уставног модела који би суштинску аутономију дефинисао као државну самосталност, али не и независност. У том уставном моделу „Косово би остала политички одвојена и самостална политичка заједница, али би кров тог система, макар и симболично, био наш устав, а спољнополитички прстен те државе Република Србија“.⁸ Ови други, политичари на власти, укључујући и председника Републике, нису се јавно изјашњавали о овој опцији. Компромис о ком председник Републике говори можда је и више од „поустављења бриселских споразума“, али нисам сигуран шта би то више могло да буде, а да Србија, прећутно или изричито, не призна Косово као државу у пуном капацитету.

Треба, ипак, истаћи да је за реализацију трећег сценарија, за који сам дубоко уверен да је највише на шта Србија може да пристане, неопходна једна кључна претпоставка, које нема и које никад неће ни бити. Нема воље „друге стране“, коју не чине само косовски Албанци. Каква год да се заједница прави, на њу, бар начелно, морају пристати сви субјекти који ће је чинити. Косовски Албанци нису спремни да пристану ни на Заједницу српских општина (ЗСО), за коју би се могло рећи да би непосредно била везана за Косово, а сасвим посредно и лабаво за Србију, а камоли да буду у савезу или заједници „под капом“ Резолуције 1244 СБ УН.

Четврти сценарио је модел такозване реалне уније Србије и Косова⁹, професора Владана Кутлешића. Кутлешић је обресе мо-

8) Вид. Слободан Орловић, „Под кровом нашег устава“, Печат бр. 502 од 12. јануара 2018. године.

9) Нисам сигуран да је оно што професор Кутлешић предлаже реална унија, како се она дефинише у уставној теорији и каква је постојала у уставној историји. Вид. Ратко Марковић, „Уставноправна анализа уставне повеље“, Уставна повеља државне заједнице Србија и Црна Гора, Београд, 2003, 11; Smiljko Sokol, Branko Smerdel, *Ustavno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007, стр. 416.

дела изнео још половином прошле године, пре него што је председник Републике званично позвао на унутрашњи дијалог.¹⁰ То није уставноправни сценарио, јер Косово више не би било ни у каквој уставноправној вези са Србијом. Предлог се односи на савез две суверене државе, што значи да би Србија претходно признала сувереност, односно независност Косова, самим тим и његов пуни међународноправни субјективитет. Била би основана царинска унија са јединственим тржиштем и јединственом монетарном политиком. Срби на северу Косова добили би територијалну аутономију – само законодавство, а другде персоналну аутономију. Имовина Српске православне цркве и српски православни споменици имали би функционалну аутономију. Дакле, тај савез је „слабији облик везе, мањи број питања је у заједничкој надлежности и слабија је институционализација, а и дужина трајања је краћа“¹¹ у односу на савез суверених држава, односно конфедерацију.

Професор Кутлешић је овај предлог оценио „реалним, рационалним и одрживим“, а њега је у једном тренутку посебно издвојио и човек који је покренуо унутрашњи дијалог, председник Вучић („Изненађен сам оним што је говорио. Да смо имали те памети пре 10, 15 или 20 година, можда би неке ствари биле другачије“).¹² Бар два разлога не иду у прилог оваквом сценарију. Први је политички. Чијим интересима би овај савез одговарао? Српским, свакако, не. Ако се желе гаранције аутономних права Срба на Косову, оне се могу договорити преко посредника, а заузврат признати косовска независност. Оне би се „договориле“ као и све до сада. Чим би косовски Албанци, односно њихови „владари“ комплетирали свој државноправни субјективитет, више их не би била брига за некакову аутономију Срба у њиховој држави. Да ли би овај савез одговарао Албанцима? Такође, не би, мада би можда пристали на њега као на једно привремено и сасвим „виртуелно“ решење. То би био њихов „уступак“. Други разлог који искључује овакав сценарио је суштинског карактера. То је правни разлог. Данашња Србија, односно актуелно политичко руководство на челу са председником Вучићем, као ни садашња генерација грађана Србије, нема право да на одрицање од КиМ. То право није само Србијино, о чему ћу нешто рећи у закључку.

Најзад, последњи уставноправни сценарио је обавезни уставотворни референдум на ком би био донет комплетно нов устав, не

10) Вид. Владан Кутлешић, „Преамбула није важна – Прилог расправи о промени Устава Републике Србије (други део), Печат бр. 479 од 14. јула 2017. године.

11) Интервју Владан Кутлешић, „Замрзнут конфликт на Косову је пораз за нас“, Експрес, бр. 96 од 23. Фебруара 2018. године.

12) Вид. <https://www.blic.rs/vesti/politika/novi-predlog-o-kosovu-u-okviru-dijaloga-srbija-i-kosovo-u-realnoj-uniji-obe-strane/bh7v3kb>, Internet, 31/03/2018.

само без преамбуле о КиМ, већ и без КиМ као саставног дела територије Републике Србије. То би био сасвим нов устав не само због одустајања Србије од КиМ, већ и због својеврсног идентитеског раскида са старим и успостављања новог уставног и политичког идентитета. Уколико би се политичко руководство одлучило да упита народ шта мисли о оваквом сценарију, а народ, – мало због „заморености“ косовским питањем, мало због бојазни да ће притисци са Запада постати неиздрживи и због повратка у „деведесете“, а мало због наде да ће без Косова бити широм отворена врата „материјалном благостању“ у ЕУ – „преда“ КиМ, Србија би изгубила стари, сопствени идентитет, а нови највероватније не би створила.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА – КОЈИМ ПУТЕМ ДАЉЕ?

На почетку унутрашњег дијалога о КиМ, највише сам сумњао у оно што сам јавно изрекао – да ће овај процес довести до концентрације интелектуалне енергије усмерене на решавање косметског питања. На његовом крају, уверен сам да је овај дијалог ту сврху већ остварио, шта год даље предузимало наше политичко руководство. Од прошлог лета, нема дана да нисам размишљао о КиМ, читао туђе текстове или писао неке своје, ауторске редове. Пратио сам изјаве високих политичара, домаћих и страних, угледних јавних делатника, не размишљајући много као до тада да тиме „хабам“ ограничено време у овом животу, изгубивши раније присутну бојазан да се уместо науком бавим дневном политиком. Материја жива, идентитеска, судбинска. Нисмо се прославили у претходним деценијама. Може ли се друкчије, боље, више? Како доћи дијалогом, тим једино могућим инструментом демократске политичке и правне културе, до решења које ће Србија и грађани Србије моћи да прихвате, а да не одустану од себе, сопственог, али и европског правног, политичког и културног идентитета?

Пишући овај текст у првом лицу, као један у низу који ћу посветити косметском питању, некако осећам потребу да овим личним тоном, тако далеким и тако непримереним стилу којим се пишу текстови који претендују да се назову научним, истакнем једну мисао, коју тек намеравам да развијем и аргументативно подупрем. Могуће је да из ове перспективе још не схватамо или нам се може учинити да је реч о српском прецењивању сопствене улоге у токовима светске историје, али Србија одбраном КиМ најмање брани део своје државне територије, па чак и себе саму. Србија брани опште, чак универзалне принципе и вредности на којима почива модерна правна држава, оне које су реafirмисале и коначно

потврдиле велике грађанске револуције и које су нормативно изражене у француској Декларацији права човека и грађанина од 1789. и свим другим повељама и документима о људским правима, међу којима на врху, као њихова сублимација стоје Повеља УН од 1945. и Универзална декларација о правима човека од 1948.¹³ Ти принципи и вредности, попут права на живот, слободе, својине, интелектуалне културе, правде и правне државе, који, речима професора Слободана Перовића, чине хексагон школе природног права, уткани су у Србијину борбу за косметску, а у ствари светску правду.

Дакле, када наилазимо на препреке у виду неповерења, малодушности, интелектуалне малаксалости, од наше стране, и неспремност на дијалог, бахатост и употребу огољене силе, од стране носилаца политичке власти у квази-држави Косово, ми морамо увек бити свесни на чијој је страни право. А кад о праву говорим, ту тек узгред мислим на наше уставно право и на међународно право, којесе најалост нису богзна колико показали. Ту на првом месту и изнад свега мислим на природно право, оно које је „засновано на ауторитету развијеног разума и заједничке умности“.¹⁴ Са тог се ванвременског и непресушног извора, – који је у модерно доба поверен на „чување“ Уједињеним Нацијама, чији смо оснивачи, а не Бриселу и Вашингтону – морамо напајати кад год нам се каже да смо изгубили право или да фактичко стање треба прилагодити правном; кад год нам се спочита да смо зарад митова и легенди спремни да упропастимо будућност наше рођене и још нерођене деце; кад год нам се понавља да је Косово одавно продато и предато; кад год нас опомену да будемо мирни, јер ћемо изгубити Рашку област и Војводину много брже него Косово; кад год малакшемо од притисака, претњи и напада и кад год помислимо да смо слаби, јер смо само превише трпеливи и толерантни.

Ако развијемо свест о таквом правном утемељењу наше борбе за Космет која ће трајати, онда можемо прилично мирно да се посветимо сопственом јачању и развијању односа са оним светским силама у успону које схватају наднационалну, општу и универзалну димензију косметског питања и који то питање сматрају подједнако својим.¹⁵ Тако видим пут којим Србија треба да иде после окончања унутрашњег дијалога о КиМ.

13) Slobodan Perović, „Моћ природног права“, *Besede sa Kopaonika*, Udruženje правника Србије, Beograd, 2017, стр. 230-231.

14) Slobodan Perović, „Моћ природног права“, нав. дело, стр. 227.

15) „Путин поручио Вучићу: Ко удари на Србију, ударио је на Русију“, <http://www.republika.rs/vesti/srbija/52386/potvrdjeno-pisanje-srpskog-telegrafa-putin-porucio-vucicu-udari-srbiju-udario-rusiju>, прегледано: 31. марта 2018. године.

ЛИТЕРАТУРА

- Блиц, <https://www.blic.rs/vesti/politika/u-crnoj-gori-pokrece-se-inicijativa-o-povlacenju-priznanja-kosova/985sdwb>
- Блиц, <https://www.blic.rs/vesti/politika/novi-predlog-o-kosovu-u-okviru-dijaloga-srbija-i-kosovo-u-realnoj-uniji-obe-strane/bh7v3kb>
- Вучић Александар, Зашто нам је потребан унутрашњи дијалог о Косову?, <https://www.blic.rs/vesti/politika/ekskluzivno-autorski-tekst-predsednika-aleksandra-vucica-za-blic-zasto-nam-je/v7xgl6q>
- Kulić Živko, „Izlaganje na javnoj raspravi posvećenoj unutrašnjem dijalogu o Kosovu i Metohiji“, *NBP*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, br. 2/2017.
- Кутлешић Владан, „Замрзнут конфликт на Косову је пораз за нас“, Експрес, бр. 96 од 23. фебруара 2018. године.
- Кутлешић Владан, „Преамбула није важна – Прилог расправи о промени Устава Републике Србије (други део), Печат бр. 479 од 14. јула 2017. године.
- Марковић Ратко, „Уставноправна анализа уставне повеље“, Уставна повеља државне заједнице Србија и Црна Гора, Београд, 2003.
- Орловић Слободан, „Под кровом нашег устава“, Печат бр. 502 од 12. јануара 2018. године.
- Perović Slobodan, “Моћ природног права“, *Besede sa Kopaonika*, Udruženje pravника Srbije, Beograd, 2017, стр. 225-256.
- Петров Владан, Црвена линија је Косово и Метохија у Србији, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yuyy=2017&mm=07&dd=26&nav_category=640&nav_id=1286674
- Радио телевизија Србије, <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/3041790/dacic-burundi-povukao-priznanje-kosova.html>
- Smiljko Sokol, Branko Smerdel, *Ustavno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007.
- Спутњик, <https://rs.sputniknews.com/politika/201710311113261958-KOSOVO-POVLACENJE-PRIZNANJA-SRBIJA-SURINAM/>
- Спутњик, <https://rs-lat.sputniknews.com/evropa/201802151114569904-cesi-kosovo-priznanje-povlacenje/>

Vladan Petrov

WHICH WAY FORWARD IN THE AFTERMATH OF THE INTERNAL DIALOGUE ON KOSOVO?

Resume

Starting from his position at the beginning of the internal dialogue on Kosovo, the author analyzes three key questions. First, what is the potential role of constitutional doctrine today in resolving the Kosmet issue? When it comes to the Kosmet issue, constitutional doctrine has no parameter that determines the manner of its operation and the role that should be achieved. This is best expressed in the phrase which has been repeatedly emphasized at the beginning of the internal dialogue - "ahead the white paper." Second, what is the current attitude of law and policy in resolving the Kosmet issue? Author states that if there is no law in Kosovo and Metohija there is a right to Kosovo and Metohija. It is the sovereign right of Serbia not only based on the Constitution of 2006 and UN Resolution 1244 rather than on the legal, political and cultural identity of Serbia and civilized Europe. Third, there are probably several constitutional and other legal scenarios for resolving the Kosmet issue. He concludes that Serbia has no right to give up Kosovo. Otherwise, Serbia will refrain from itself and its own identity as well as from the real European identity contained in great legal documents from the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen of 1789 to the Universal Declaration of Human Rights UN of 1948.

Keywords: *internal dialogue on Kosovo and Metohija, constitutional doctrine, constitutional and other legal scenarios, constitutional and political identity, natural law*

* Овај рад је примљен 15. априла 2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције, 26. априла 2018. године.

